

Landskap: Skåne

Härad: Ousjö

Socken: Hallaröd

Uppteckningsår: 1945

Upptecknat av: Axel Nordgren

Adress: Hågsbröd Löberöd

Berättat av: Densamme

Född år 1882 i Långhult, Hallaröds sn.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppst. L. N. F. 49

LUF 49.

Vill härmed redogöra för de frågor som
 finns upptagna i detta brev, samt besvara
 dem så gott jag förmår. Dessa händelser hän-
 föra sig till min tidiga barndom eller under
 1890-talet då jag vistades i mitt Morförsändraren
 i Långhult Hallaröds Socken Ousjö Härad.
 Gården ägdes då av min Morfar Anders Nilsson född 1821.
 min Mormor hette Petronella Andersson född Thorsson
 1827.
 Samma gård ännu har och äges av min yngsta
 Morbror Albert Andersson född 1846.

1 Lövning. Om söndagar vid sommartid hände det ofta att lärnasken kvistar av Hågg och Tyren sattes dels i krukor med vatten i dels fästes upp på väggar och annorstädes. Men till mildsam mar lovades mera rikligt. Då även kvistar fästes å bjälkarna i källingsrummet, samt över dörringångar, även satte man upp så kallade kärleksurter för de yngre brukade anlåsa kammande kärlek under året, med den tillämnade. Även Bok och lövkvistar av lind föie kam mycket.

2 Galvet. Med undantag för Högtiderna då galvet skurades och belades med hem vävda krasmattor. Alla övriga söndagar året om, gjordes föie beredelse redan om Lördagen. Då vit sandsten skulle krassas mycket fint, eller och om man kunde på fukt på riktig vit sand sjösand eller dylik så gick den också, merendels siktades sanden

så repade man enris, för hand, man hade då en vante
eller i nödfall en gammal strampja på handen när
man repade, för att man inte skulle sticka sig
i handen, i bland hackade man enriset fint med
en yxa, allt detta gjordes i ordning om Lördagen
för att vara i ordning till Söndagen, då golvet ren-
sades, derefter först sand, sedan enris strölles på
golvet, golvet ströcktes något litet med vatten
förre sopningen, de öfriga dagarna i veckan
sopades golvet enbart med en hemmasjörd ris-
kvast av björkris. Den vanliga fatbeklädnaden i
den tiden utgjordes av så kallade överlärs träskor
det vill säga de var tillverkade helt av trä, dessa
träskor användes både ute och inne man tog
dem ej av sig när man gick in i stugan, om
vintertiden låg alltid något enris framför in-
gången till förstugan, på detta ris torkade man
av träskorna innan man gick in.

Att man skötte vit sand och suris på golvet om
Söndagen. Var nog till stor del att man verkligen
håll Söndagen som Sabbats och Vilodag. Då
alla världsliga sysslor förbjöds, endast fjärr
fick sin passering något annat fick ej förskämma.
Vid Högtiderna skurades golven helt, därefter lades
krasmattorna på, vid högtiderna fick man lov att
bryta mat det vardagliga, och låta kräskorna stå
i förskugan (pastorn) jag hörde ibland min Morfar
yttra sig, sedan då vid (högfären) högfärden, att
om en högfären blev så stor så en färd inte gån-
ing i stuan må kräsko på utan en ska en kräsk
skälla dam ute på gården (gården), men de fick
ju ändå lov att stå i förskugan. Hög det är män-
ga år sen att jag sett någon bestro golvet med sand
och suris, sist gången jag såg det var 1912 i ett gam-
malt hus i skogsbygden, de mattor som en väntar
då var hemvända krasmattor med tvärränder

i skiftande färger, dessa mattor användes ju som sedan nämnts endast om högtiderna.

Deremot till jul an julafton ^(bäst) hängs upp så kallade lång halms kärvar, som breddas ut på golvet. Deröver lades sedan en ^{skinn} fjäll och bäddades för ännu så kallad syskans säng der ungdomarna låg och maten delvis med kläderna på, för att juldags morgon vid 3 tiden vara redo att stiga upp. Kvinnorna i hof halmen till kärvar igen bära ut den, sopa golvet och göra rent, allt i ordning igen, samt göra sig redo att gå till julattan som började vid 6 tiden i äldre tid började den kl 5.

3 Vägg prydnader. De prydnader som fästes sig mest i minnet var de gamla så kallade julbrevens utan glas och ram i ungefärliga storlek 25x30cm som fästes på väggen, med början vid ärens bords ändan, der herrar och herrar hade sin plats, der ovanför på väggen ca 30cm från loftet eller

Taket som det också kallas der fästes dessa med små nubb in till varandra i en lång rad, ända till en 15-20 st ibland, dessa bilder var dels med bibliska motiv, dels över regenter, som varit, dels över ännu regerande kungar och kejsare ~~hos~~. Bland de småska fanns ju ex. Axel och Hieron Gustav Vasa Gustav II Adolf Karl den XII Karl Johan Karl XV m fl så hade vi Ryska Tsaren, Kejsaren av Österrike, Kejsaren av Tyskland Kungen av Danmark och Kungen av England m fl. förutom en del bibliska motiv bland annat Israels kungar som röda Haret Babels torn m fl. Här fanns väl över så många dessa stycken eller julbarn under igår där old förvaras till en kammande jul igen. Ståga väggbandet förskam i i detta hem, vid ommärkta tidsskeden, det var inte för än i detta sekel de började att göra sitt intryck i hemmen på Landsorten den första väggband jag såg var inte för än 1910.

Deromat tapeter började att användas i mitt
 Morföräldrarnas hus omkring 1882 eller 83 enligt vad jag
 hört mig berättats av min Mor. Jag vet även
 hur de gamla tapeterna såg ut till färg och ut-
 seende. Bottenfärgen på de äldsta var i blått
 med inslag av vitt och rött, mönstret var på Lissa
 tapeter föreställande blommotiv med rankor
 och blommor i blålocks motiv, jag minns att
 att av rummen tapetserades om 1891 då var der
 många lag med de gamla tapeterna som var
 skitade lag på lag, de gamla ravs ej av väggarna
 utan fick sitta under det nya som sattes utan
 på, men i de flesta rummen var väggarna annars
 helt kala utan tapeter, väggarna i skogsbygden
 var bräbäckslädda både innan och utan.
 Stora rankor förekom ej i rummen vid nämnda
 årtal, i egentlig mening, det hände ett par år
 jag minns det var runt 1892-93 då vi hade fått på

på ett par så kallade Fiskebrev som vi satte upp
på väggarna vid julhögtiden, i dagligstugan
eller vardagsstugan som den också kallades.
Senare eller snarare 1896-98 kom ju de välkända
oljetrycksfävlarna från John Fröberg Finsepanz, samt
från Ahlen & Holm till att hänga med var det
ju så gott som alla Europas regenter, som sålles
i var och varannan stuga, många av dessa fävlar
färsas med glas och ram. Men i mitt dörrfi-
älshem var endast två fävlar som jag minns
det var Oscar den 1ste och Karl den XV som hade
sin plats i den finaste kammaren. Det anvi-
sades hängfärd att ha för mycket som hängde
på väggarna, derom det hängde i de flesta hem
ett gevär mynningsladdare eller ryttarpistol
flintläsgevär på en vägg eller över en dörr eller
på en hyälke i stugan i många fall laddade
för att vara till hands vid kammande behov.

Sen kom vi in i början av detta sekel då dessa
aljebrucks kavaljer över Svenska kunga familjen
med fl. fick lämna rum åt nya förstärningar
av medlemmar av familjen men i flerta fall
över Far och Mor i respektive hem. Men även
dessa har ju haft sin renässans, om är det ju mål-
ningar och landskapsmotiv som pryder väggarna
i många Bandstäm på Landet.

4 Bord och skåpprydnader.

I mitt hem, såväl som i mitt Morföräldrahem
användes alltid vit duk på bordet vid varje måltid,
utom till Middag då denna smällmåltid
som hölls vid 4 tiden på e.m. Under Måncaderna
mars till den 24 Okt ober då dagen började att
bli så kort så denna måltid ansågs då för
överflödigt. Men vit duk användes ännu till måltiderna
varje dag. Vid Högtiderna och även om
Söndagarna låg en ren vit duk på bordet både om

Vecky och Söndagen. Endast vit duk förskams på
bordet både de söckna, Söndagar och Högtidsdagar
Seremot i kammaren förskams en röd mönstervävd
bordsduk ^{brän} på ett runt bord, denna lilla kammare
var även möblerad med en Gustavianisk säng.
Så som var uppkläddad med hemvävd Varkensdyna
skäppad med Gåsfjäder, när sängen var uppkläd
dad var ett röd och blått vävt sängtäcke
hock deröver, så var där ett par tre stolar vid bänken
samt ett högt skåp var i Linné förvarades, samt
en julkran i taket tillverkad av Svinnbort, med
pappersrosor vid varje sammansättning.

I det stora skåp som hade sin plats därstädes, i Lotta
förvarades två stycken kumpat, som användes
då förning av gröt karnarynsgröt, under senare
tiden av 1800-talet började även Risgrönsgröt
kamma med i ropet, vid bröllop och begravning,
all mat förvarades då i en så kallad Lilles Kyba (kupa)

Julbordet pryddes under Högtiden med två stycken
Ljusstakar av mässing med Telyljus i äldre tid, senare
Stearinljus som användes på 1890 talet i mitt
Hörföräldra hem. Dessa Ljusstakar var blankpolerade
och glimmade som guld, dessa stodo då på bordet
på vederbörligt avstånd från vardera bordsändan
bordet som användes var ett så kallat Långbord
Vid borte Bordsändan stod en julgran, med alla
de hemgjorda granulådar som hängde deri.

Över ^{hög} bordet hängde en ljuskrans hängjörd
med plats för 8 st stearinljus. Dessa krans täntes
endast när Högtidskvällarna under Heltiden
Vid borte eller nästaste (börinnen) bordsändan
stod hela julen ett så kallat dricka krus med
ett vra på övre delen en yttersidan detta äro
eller handtag här man uti då man skulle dricka
av kruset, alla drack gemensamt av samma krus
när man var kärslig, det hembrygda drickat kenne-

Leckas för sin goda smak, men sen Juldagen
och Annandagen var över sen fick man inte
lön att dricka av det hembragda utan endast
till måltiderna. I början av 1890 talat så utlystes
detta drickakrus med en karrasin av blått glas
samt dit hörande dricksglas, som fick pryda
drickakrusets plats på bordet. Till övriga högti-
dier som Påsk Pingst och Midsummar, förekom
ju lite extra pyntning, med påsk och pingstljön
och efter som löv och blannor framförade ping-
st plats både på bord och i fönster, särskilt
vid sammar före kom rätt mycket grönt så vid
denne högtid. Även vid Bröllop och Barndag
samt även vid Begravning pyntades och gjordes
särskilt i ordning för var och en af dessa förrätt-
ningar. Födelsedags gilt kunde ju förekomma
ibland, men var inte alls utmärkt, namn dag
talas sällan om, någon fest för dessa förekom ej.

5. *Spisar.* Den enda spis som näst användes i skogs
bygden var sättnugen, den användes också i mitt
släpåräldrahem, men fanns endast en i daglig
stugan eller så kallad vardagsstugan, samt i en
inlån köket angärande stuga som kallades för
lilla (stua) stuga, de övriga rummen var alltid
oeldade då det inte var någon anordning för
någon eldstad, även den så kallade lilla stuan
eldades inte ofta uti den ngn som hörde dit
i hollar utan de som låg der fick lägga sig uti
kalla sängkläder. Deremot i dagligstugan der var
varmt och skönt der eldades både natt o dag i
den sättnugen. Sättnugen bestod av tre stycken
något antäna rätt stora plattor av järn, med ca
1 1/2 cm tjocklek, samt en botten och en ovan
platta av järn, nugen fick då formen av ett
skåp av järn, på både sidostycke och framstycke
fanns i regel någon sorts armbenbering eller

bilder iuzjutua, ibland föreställande Simeons
strid med Ljövast der han tog med händerna i
Ljövasts gap och sänderstöt detta, eller och en
hied föreställande Adam i Eva i Paradiset, eller
en annan med motiv av våra svenska Kungar
som Karl den XII Gustav II Adolfs m. fl. bilder
Sankt Görans strid med kraken ej att förklamma
Dessa plattor eller stycken hade en yta av omkring
60 x 100 cm, sedan hattenplattan lagts på en
sockel som murats upp från golvet ungefär en
alm, sedan staldes sido och framskycket på denna
hattenplatta med sina zjutua faltar som greps
in i varandra sist lades ovanstycket som som
man här sett hela, den fjärde sidan på ugnen
utgjorde den vägg som vette åt köket, som var
murad av sten, och i köket utgjorde den den
ena sidan av den öppna spisen med spisochän
och sedan lügs upp sammanbrags till valv varpå

hela skorstenen kom att muras upp på; samt att vila på; denna skorsten fick också 4 sidor att vila på. då en så 3 aln från golvet tvärs över från sidomurarnas framkant lades ett trä som skorstensens sammandrag och fjärde sida murrades på på den murrånga som var mitt för såttugnen och vette ut mot köket var ett större hål som eldades igenom inn i såttugnen, man lade ved och större brännesknutar inn därigenom dessa var i bland så stora så de kunde ligga och hålla elden i ett par dagar, ovanför detta större ungsdärhål, fanns ett litet ovanför som riken skulle komma fram igenom och gå ut i skorstenen när det nödse var stängt med en ungsdör eller trälucka som användes ibland. Detta lilla hål ovanför kallades för Lurshål, kanske det fått sitt namn därav att salt sitt brukades att läggas inn der, det kallades då för att lura sitt.

Öppen spis fanns endast i köket där all matlagning försig gick, det enda som sitta kända kunde användas till var att värma upp, förut kokta potatis som då lades ovanpå denna, ovanpå ovanplattan intill muren ihland in i densamma var murad en liten upphöjning omkring 25 cm i bredd 20 cm i höjd, bredt ovanplattans hela bredd samt även inmurad mittför denna en värmenick in i muren där mat sattes dels ovanpå dels in i denna när den skulle hålla sig varm.

c) Belysning. De äldsta slag av belysning som funnits i denna därför äldsta tid var ju stickelbuss samt hemstäfte ljus och en sorts mindre ljus av ungefär en hlyertspeunns gränlek som kallades prauser dessa användes för att spara de andra ljusen med. Jag vill em ta belysningen i den ordning som den före kommit i detta hem, (såväl som i andra hem i Östern) Ljushyt vad som är mig bekant förkom på 1850-talet

o dess för innan stickbelysning, denna belysning
 bestod av långa tunna vedstickor så en aln långa
 väl torkade, en träkubbe med en järnklyka påmanterad
 ställdes in på golvet, vid sidan om denna anordning
 ställdes en spann med vatten i, stickan påkändes
 och sattes i järnklykan, vinkelrätt mot denna
 en person sattes till att skära det hela, efter
 hand som stickan brann skulle den skaras, dessa
 skaror fäll ned i vatten i spannen, när stickan
 var utbränd, togs en ny, så fortgick belysningen
 hela kvällen, i stället på lördagen hade man ett Fälg
 ljus i en lykta. Efter vad min mor berättat
 kom sedan brandbelysningen vilken lyfte med
 gulröd låga, en fyrkantig plåtbehållare med något
 Vikta härn björstgjorde som behållare för branden
 i dessa härn var placerad en vake av såve märke
 en i vart hörn, som kändes när man skulle
 ha gjort om kvällarna. Mor om talade att det

Var en riktig högtid när de fick denna belys-
ning i hemmet i stället för stickebloss, så fortsatte
det en tid med fraktbelysningen, men så en gång
på 1872 min morfar hade varit i Hålsingborg, kam
han hem och hade en fotogenlampa med sig.
Hem jämte fotogen, det blev en stor högtidlighet.
Denna lampor ländes inte till att bräja med varje kväll
men efter en tids begagnande, kunde den inte
undvikas, utan den fick ländas varje kväll, när
där till kam att fotogen kunde få köpas på närare
här än i Hålsingborg. Jämsides med fotogenbelys-
ningen existerade i min barndom, ännu i morfar
äldre hemmet på 1890 talet Hemstapla kalygus
och prauser. Dessa prauser hade ofta en särskild
gästake att fastsättas uti, eller också fastsattes
de med en tryck med en finger eller tummen,
på en vägg där man behövde ljus. Elektrisk
belysning saknas än i dag i denna bygd

7) Blommor. När på 1890-talet var mera sällsynt skulle blommor pryda bordet så satte man dessa merendels i något mindre kruor eller burk av glasrot Höganäs lerd, det var endast om sammaren som blommor togs in, och sattes på ett bord om Sån-lagen. Dermed bruk blommor fanns ju i färdhon. De vanligast förekommande var ju fuxir eller blodsträppa trä som de och kallades, samt Palagorier en blad kaktus fanns även, en rund kaktus, samt ett trä som kallades för (logsträd) liksträd vars blad man tog och klyvde sånder och lade dem på sår, till ett lika som med, vin även nämna Trorsblomma och Nerium-trädet som fanns i det hemmet. Lärans lilja ej ett för glömma en mycket populär och vacker blomma.

I de flesta fall så tyvade man plantor från varandra då allmänt troddes att kuren skulle bli bättre när man tog dem. Sticklingar fick

Man låg ett skott högt och något tråkigt, då blev
det bättre tur.

8) Andra prydnader. Samt exempel Halmkranen
de tillverkades av min mor och mormor och kom
som gick i arv, den sista julkranen av halm
som min mor tillverkade var till julen 1939 denna
kran har jag ännu kvar. Dessa kranor till-
verkades av ströskad råghalm, stråna skulle
vara hela och styva, dessa klipptes eller skars
i olika längder, sedan 4 stycken lika långa strå
bundits i en kvadrat, bands två stycken sådana
i kors om varandra, dessa kom då att bilda en
krona i miniatyr. Själva stammen till kranen
var av rätt långa strå, på en 20 à 23 cm långd.
Med sammansättningsarna bands små rosor
gjorda av staniol och färgat papper, som bands
på i varje hörna även glittror användes till att
pippa upp den med, denna julkrona hängdes

20)
upp över bordet eller på någon annan lämplig
plats i rummet som pryddes under julen.

De ändringar som förtagits i mitt gamla Hovföräldra-
hem, som nu äges av min yngste Hovbror född 1876, (Albert Andersson)
är rätt så omfattande, först och främst har den
gamla Pättungen fått flytta på sig för många år
sedan, den är uppställd och användes än i dag i en
gård numera tillhörande Svä Huset till mig i
min gamla födelsekyrka. Vidare har den öppna
spisen med tillhörande bakugn nu helt för-
svunnit, i stället för stengolv av kullersten, är nu
brädgolv, och vatten och avloppsledning. Utvän-
ligt har det gamla pittoreska Trälstaket
fått lämna plats för eternit tak. Men till
dett yttre står ännu den gamla byggnaden
från 16-1700 talet, men det är nog en kilsprå-
gar även den skinner allt för svinnna, av det inre
glände jag att lämna det gamla lärbordet som även fått
lämna rum för ett mera modernt.